

СТАН РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ ДО МАЙБУТНЬОГО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ В ПРАКТИЦІ ДОПОМІЖНОЇ ШКОЛИ ТА В СІМ'І

У статті проведено аналіз результатів дослідження, присвяченого вивченню стану роботи з підготовки розумово відсталих учнів до майбутнього сімейного життя в практиці допоміжної школи та в сім'ї. Проаналізовано роботу практичних психологів, вчителів і вихователів допоміжних шкіл та батьків учнів з підготовки майбутніх сім'янинів. Здійснено аналіз навчальних програм, календарно-тематичних планів виховних заходів, основних видів роботи психологічної служби допоміжних шкіл, спрямованих на підготовку розумово відсталих хлопців і дівчат до дорослого життя, де основним елементом є створення власної сім'ї.

Ключові слова: *учні з вадами розумового розвитку, допоміжна школа, підготовка до майбутнього сімейного життя.*

Постановка проблеми. Родина відіграє велику роль у зміцненні здоров'я і вихованні підростаючого покоління, забезпеченні економічного і соціального прогресу, у поліпшенні демографічного положення, тому підготовка молоді до створення сім'ї – одне з важливих завдань соціально-економічного розвитку нашої України. Однак, на сьогоднішній день проблемі підготовки молоді до майбутнього сімейного життя в нашій державі приділяється недостатня увага, про що свідчать проблеми сучасного інституту сім'ї, особливості становлення та розвитку молоді сім'ї.

У Державній програмі "Репродуктивне здоров'я нації" на період до 2015 року, яка була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 1849, одними з причин виникнення проблеми у сфері репродуктивного здоров'я нації були виділені – недостатня увага до ролі інституту сім'ї та питань планування сім'ї, а також проблема збереження традиційної культури взаємовідносин у сім'ї як основної складової суспільства. Одним із пріоритетних напрямків виконання Програми у сфері освіти визначено проведення просвітницьких заходів з питань планування сім'ї; у соціально-економічній сфері – пропагування сімейних цінностей [4].

У плані розв'язання даної проблеми чималого значення набуває підготовка до майбутнього сімейного життя учнів спеціальних шкіл, зокрема учнів з вадами розумового розвитку. Слід зазначити, що тривалий час проблема сімейного виховання розумово відсталих учнів вченими ґрунтовно не розглядалася, і тільки з 90-х років ХХ ст. можна спостерігати збільшення до неї уваги науковців (О.Денисова, М.Матвеева, С.Міронова, О.Моршиніна та ін.).

Мета та завдання статті полягають у аналізі роботи практичних психологів, вчителів і вихователів допоміжних шкіл з підготовки розумово відсталих учнів до майбутнього сімейного життя та вивченні стану роботи з виховання майбутнього сім'янина в батьківських сім'ях дітей з вадами розумового розвитку.

Основний матеріал дослідження. З метою вивчення сьогоденного стану роботи з підготовки ро-

зумово відсталих учнів до майбутнього сімейного життя нами була розроблена анкета для практичних психологів. В анкетуванні взяли участь практичні психологи 24-х спеціальних загальноосвітніх шкіл для розумово відсталих дітей Донецької, Харківської, Запорізької та Львівської областей України. Аналіз отриманих даних показав, що більшість респондентів (92%) вважають за необхідне підготовку розумово відсталих учнів до майбутнього сімейного життя в умовах спеціального навчального закладу, тому що випускники за стінами школи стикаються із дорослим життям, однією із складових якого є створення власної сім'ї, адже українське законодавство дозволяє розумово відсталим особам створювати сім'ї та народжувати дітей. Практичні психологи допоміжних шкіл підкреслюють, що у розумово відсталих учнів немає чітких уявлень про сімейне життя та відсутнє вміння самостійно спланувати його, бо прикладом для цих дітей є не завжди благополучні сім'ї. Саме школа займається відродженням авторитету сім'ї і надає відповідну підготовку своїм вихованцям. Наголошуючи на необхідності майбутнього працевлаштування випускників і на актуальності трудової підготовки розумово відсталих школярів, 8% респондентів вважають, що підготовка учнів до майбутнього сімейного життя в умовах їхнього навчального закладу можлива, але в цьому немає необхідної потреби.

Проте, в календарно-тематичних планах виховної роботи в кожній школі, яка приймала участь у нашому анкетуванні, передбачені заходи, що присвячені підготовці розумово відсталих учнів до дорослого життя та, безпосередньо, до створення сім'ї. Проведення даної роботи передбачається у формах тренінгу, консультації, бесіди, круглого столу, сімейного вечору, сумісного туристичного походу та святкування традиційних свят (Різдво, День народження, День матері та ін.). Метою подібних заходів є підвищення значення сім'ї та сімейних цінностей в житті кожної дитини, вивчення сімейних традицій, виховання поважного ставлення до всіх членів родини, виховання порядного сім'янина, прищеплення необхідних в майбутньому батьківських та материнських якостей. В

більшості шкіл працюють гуртки, які готують розумово відсталих хлопців і дівчат до різних сторін життя, що очікує їх за стінами школи. Однак, як показав аналіз отриманих даних, в допоміжних школах відсутні гуртки чи факультативи, діяльність яких, безпосередньо, спрямована на підготовку учнів до майбутнього сімейного життя.

Аналіз необхідної шкільної документації засвідчив, що вчителі та вихователі з даного напрямку педагогічної роботи вважають за необхідне проведення таких заходів, як:

1. бесіди («Всі добрі справи починаються з сім'ї», «Моя сім'я – моя фортеця», «Любов – запорука щасливого шлюбу», «Сім'я і побут» та ін.);

2. дискусії («Моє майбутнє», «Що я можу зробити для свого майбутнього життя», «Моя родина», «Сімейні стосунки» та ін.);

3. виховні години («Сім'я – основа держави», «Що таке шлюб», «Відповідальне батьківство», «Статеві стосунки» та ін.);

4. круглі столи («Складові щасливого шлюбу», «Обов'язки чоловіка та дружини», «Стосунки між хлопцем та дівчиною», «Життя без гачка» та ін.);

5. свята із залученням батьків учнів («Папа, мама, я – дружна сім'я», «Моя мама найкраща у світі», «Бабусині руки», «Сімейні ігри» та ін.);

6. батьківський лекторій («Перше кохання», «Ви виховуєте хлопця, майбутнього батька», «Ви виховуєте дівчинку, майбутню мати», «Родинне коло» та ін.);

7. сімейні вечори.

У рамках роботи психологічної служби допоміжних шкіл-інтернатів 88% практичних психологів тією чи іншою мірою приділяють увагу підготовці розумово відсталих учнів до сімейного життя. Основними видами роботи при цьому виступають такі, як:

1. Психодіагностична робота – основний емпіричний метод отримання інформації, який використовується психологами: анкетування, бесіда, тестування та проєктивні методики. Серед учнів, наприклад, проводиться анкетування: «Я і моя сім'я», «Погляд у майбутнє», «Мої стосунки з батьками», «Сімейні цінності», «Взаємостосунки з протилежною статтю» та ін. Серед проєктивних методик використовуються наступні: «Кінетичний малюнок сім'ї» (Р.Бернса, С.Кауфмана), малюнок сім'ї – метод Л.Кормана, малюнок сім'ї (Т.Хоментаскас), методика Р. Жіля «Le Test-Film», «Два дома» (І. Вандвик, П. Екбланд). Серед батьків психологами проводяться такі анкетування, як «Психологічний тип батьків» (В. Ткачова), «Визначення виховательських умінь у батьків дітей з відхиленнями у розвитку» (В. Ткачова), «Разом з дитиною», «Особливості перехідного віку» та ін. Задля вивчення внутрішньосімейних відносин і виховательських позицій батьків проводяться такі методики, як соціограма «Моя сім'я» (В.Ткачова), «Аналіз сімейних взаємин» (Е.Ейдемільер), тест-опитувальник

батьківського ставлення - ОРО (А.Варга, В.Столін), методика PARI (Е.Шефер та Р.Белл) та ін. Серед педагогічного колективу шкіл проводиться анкетування на такі теми: «Виховання хлопців та дівчат», «Вікові особливості підлітка», «Статеве виховання молоді» та ін.

2. Консультаційна робота: даний вид роботи проводиться як в індивідуальній формі, так і в груповій (виступи психолога на класних годинах, батьківських зборах, сімейних вечорах, педагогічних радах). Консультації учнів, які проводяться з метою підготовки молоді до майбутнього сімейного життя, присвячені наступним проблемам: кохання, спілкування з протилежною статтю, особливості взаємодії чоловіка та жінки, статеві стосунки, взаємовідносини в батьківській сім'ї, спілкування з мамою та татом, психологічні чинники укладання шлюбу та ін. З батьками учнів під час консультацій підіймаються питання виховання хлопців і дівчат, як майбутніх чоловіка та дружини, батька та мати; особливості підліткового віку; проблеми особистого розвитку дитини; вплив сімейних відносин батьків на емоційну сферу дитини; особливості батьківського авторитету та ін. З вчителями та вихователями обговорюється проблеми вікової психології, особливості педагогічної взаємодії з підлітками, особливості гендерного та сексуального виховання розумово відсталих учнів.

3. Корекційно-відновлювальна та розвивальна робота: практичними психологами допоміжних шкіл в даному виді роботи не приділяється належна увага проблемі підготовки розумово відсталих учнів до сімейного життя. Основні види роботи, які проводяться в даному напрямку, це — соціально-психологічні тренінги з розвитку навичок адекватної поведінки та комунікативної сфери, корекція та розвиток моральних та емоційно-вольових якостей особистості, тренінги з репродуктивного здоров'я, проведення тренінгових форм роботи з батьками з формування здорового способу життя молодого покоління в сім'ї.

4. Психологічна просвіта: випуск стінгазет та тематичних брошур, проведення бесід, круглих столів та дискусій з учнями, батьками, вчителями та вихователями на теми, які присвячені проблемам дорослого життя, майбутнього батьківства, взаємостосунків з чоловіком та дружиною. Значна увага приділяється статевій просвіті учнівської молоді. В роботі з батьками акцентується увага на важливості благополучної атмосфери в сім'ї, на особливостях взаємовідносин між мамою й татом та між батьками й дітьми. Школи тісно контактують із центрами здоров'я, комітетом у справах сім'ї, молоді та спорту, які також проводять просвіту вихованців спеціальної школи.

Результати проведеного нами анкетування показали, що найбільш сприятливим віком для підготовки розумово відсталих учнів до сімейного життя, прак-

тичні психологи вважають підлітковий вік – 11-16 років. У процесі підготовки учнів із вадами розумового розвитку до майбутнього сімейного життя практичні психологи стикаються з різноманітними проблемами, які ускладнюють роботу в даному напрямку. Основними проблемами було виділено: відсутність необхідної методичної літератури (96%); відсутність у батьків педагогічної культури і байдуже ставлення до питань виховання власної дитини (88%); обмеження діяльності пізнавальних процесів учнів (58%); відсутність інтересу до вирішення даної проблеми з боку педагогів та вихователів (17%).

Працівники допоміжних шкіл (адміністрація, класні керівники, соціальні педагоги) слідкують за подальшою долею випускників із вадами розумового розвитку. За даними дослідження було виявлено, що в цілому приблизно 67% розумово відсталих випускників створюють власні сім'ї та народжують дітей. Серед випускників, які закінчили школу 7-10 років тому (2003-2006 рр.) створили власну сім'ю 58%; серед випускників, які закінчили школу 6-4 років тому (2007-2009 рр.) – 46%; а серед тих випускників, які закінчили школу 3-1 рік тому (2010-2012 рр.) вже 24% створили власну сім'ю. Сімейна доля колишніх вихованців допоміжних шкіл складається по-різному. Зустрічаються як благополучні сім'ї, так і ті, для яких характерні різноманітні зовнішні (відсутність гідних умов життя, безробіття та ін.), або внутрішні неблагополуччя (сімейні конфлікти, розлучення, аморальний спосіб життя та ін.).

Учені вказують (Г.Шаумаров [6], С.Міронова [2], О.Мастюкова [1] та ін.), що велика відповідальність в підготовці майбутнього сім'янина, майбутніх чоловіка та дружини, батька та мати покладається саме на школу, в якій навчається розумово відстала дитина. В практиці спеціальних шкіл при підготовці учнів до сімейного життя, Г. Шаумаров вважає доцільним: враховувати особливості дефекту дитини, вікового періоду та особливості батьківських сімей учнів; в процесі виховання майбутнього сім'янина враховувати та використовувати народні та національні традиції; ознайомити учнів з предшлюбними факторами, з їх роллю та впливом на створення сім'ї; формувати культуру спілкування в учнів та готовність до виконання психотерапевтичної функції в сім'ї; формувати вміння виражати почуття любові, ніжності; формувати такі якості особистості, як відвертість, уважність, люб'язність, розуміння інших, вміння співчувати та співпереживати. Науковець наголошує на тому, що саме школа має бути першим і основним джерелом статевої просвіти розумово відсталих учнів [6].

Аналіз навчальних програм спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталіх дітей показав, що часткове виховання майбутніх сім'янинів здійснюється при вивченні навчальних предметів «Соціально-побутове орієнтування» (укладачі: Н.Гіренко, Г.Мерсіянова) [5] та «Основи здоров'я» (укладач: І.Вдовиченко) [3]. Метою навчаль-

ного предмета «Соціально-побутове орієнтування» є підготовка розумово відсталіх учнів до самостійного життя, організації власного побуту, шляхом формування у них відповідних знань та практичних умінь, а також навичок життєвої та соціальної компетентності: виконання норм і правил культурної поведінки в суспільстві, родині, вирішення життєво необхідних побутових завдань. Програма для 5 – 10-х класів з навчального предмету «Соціально-побутове орієнтування» включає в себе 13 розділів, які забезпечують підготовку школярів до свідомого і самостійного вирішення різноманітних життєвих проблем.

Так, наприклад, в процесі вивчення розділу «Родина. Родинні стосунки» корекційно-розвивальна робота спрямована на:

- формування уявлень про поняття «сім'я», про склад сім'ї, про розподіл господарчо-побутових обов'язків між членами сім'ї; а також надання знань про склад своєї сім'ї, імена та по-батькові, близьких родичів; місце роботи й посаду батьків; обов'язки дітей у сім'ї (6-й клас);
- надання знань про види допомоги батькам, в тому числі про допомогу батькам у догляді за молодшими дітьми: одягання, роздягання, проведення різних ігор, прибирання іграшок, прогулянки тощо (7-й клас);
- формування та удосконалення навичок догляду за немовлям: годування із соски і ложечки, купання, одягання пеленання, прибирання постелі, правила утримання дитячого посуду, іграшок (8-й клас);
- уточнення та розширення уявлень про сім'ю та сімейні відносини; формування стійких понять про правові та морально-етичні основи шлюбу; розширення знань про сімейні конфлікти (9-й клас);
- формування уявлень про основи сімейних стосунків, сімейні традиції, організацію дозвілля і відпочинку в сім'ї; про морально-етичні норми стосунків у сім'ї; про обов'язки членів сім'ї; про розподіл господарсько-побутових обов'язків між членами сім'ї (10-й клас).

Орієнтовна кількість годин на викладання розділу «Родина. Родинні стосунки» в цілому 24 години: у 6-му класі відведено 2 години, у 7-му класі – 4 години, у 8-му класі – 6 годин, у 9-му класі – 6 годин, у 10-му класі – 6 годин.

Окремий розділ присвячений питанням регулювання сімейних доходів та розходів. Під час вивчення розділу «Бюджет родини» корекційно-розвивальна робота спрямована на:

- формування уявлень про джерела прибутку сім'ї та її прожитковий мінімум, потреби, бажання; формування умінь підраховувати сімейний бюджет (7 клас);
- формування стійких понять про сімейний бюджет та основні види витрат у родині; формування умінь планувати витрати на день, два, тиждень з урахуванням бюджету сім'ї (8-й клас);

- надання знань про розмір квартплати; періодичність оплати житлової площі й комунальних послуг; тарифи на електроенергію і газ (9-й клас);

- розвиток умінь раціонально розподіляти бюджет; розширення та конкретизація уявлень про форми заощаджень та зберігання грошей, виховання вмінь відповідально і усвідомлено ставитися до свого вільного часу (10-й клас).

Орієнтовна кількість годин на викладання розділу «Бюджет родини» в цілому 34 години: у 7-му класі відведено 4 години, у 8-му класі – 12 годин, у 9-му класі – 10 годин, у 10-му класі – 8 годин.

Під час вивчення навчального предмета «Основи здоров'я», розумово відстали учні отримують знання про здоров'я людини, в них виховується свідоме ставлення до власного здоров'я, формується здоровий спосіб життя. У 8-му класі в рамках даного навчального предмета розумово відстали учні отримують певні знання з питань статевих стосунків, сексуальних збочень, наслідків статевих відносин, особливостей наслідків ранніх статевих відносин, незапланованої вагітності та природних методів регуляції зачаття.

Отже, аналіз навчальних програм показав, що підготовка учнів до майбутнього сімейного життя здійснюється недостатньо мірою. В цілому, спостерігається спрямованість на формування практичних вмінь та навичок, необхідних у господарсько-побутовій сфері сімейного життя, при цьому недостатньо уваги приділяється формуванню психологічної готовності до сімейного життя, потребі в створенні майбутньої сім'ї, проблемі взаємовідносин між чоловіком і жінкою.

Підготовка розумово відсталих учнів до майбутнього сімейного життя — це цілісний процес, важливу роль в якому займає як школа, так і батьківська сім'я. Тому в рамках нашого дослідження було вивчено стан роботи з виховання майбутнього сім'янина в батьківських сім'ях дітей з вадами розумового розвитку. В анкетуванні взяли участь 148 батьків учнів 7 – 9-х класів 5-ти спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів (м. Красний Лиман, Слов'янськ, Миколаївка, Донецьк, Макіївка). Отримані дані дозволяють нам зробити висновки щодо якості підготовки власних дітей до майбутнього сімейного життя за наступними напрямками:

8. морально-етичну підготовку своїх дітей до сімейного життя (надання знань про культуру інтимних почуттів, культуру взаємовідносин між всіма членами родини, формування адекватних уявлень про майбутніх чоловіка і дружину, виховання в дітей таких якостей, як відповідальність, чесність,

стриманість, доброта, поступливість) здійснюють 52% опитаних батьків;

9. правову підготовку (ознайомлення дитини з основами законодавства про шлюб та сім'ю, з положеннями сімейного права, з обов'язками подружжя по відношенню один до одного, до дітей, до суспільства) здійснюють 26% батьків;

10. психологічну підготовку (ознайомлення дітей основами шлюбу і сімейного життя, з психологію інших людей, формування навичок спілкування) здійснюють 41% батьків;

11. фізіологічно-гігієнічну та статеву підготовку (надання знань про фізіологічні особливості чоловічого і жіночого організмів, про статеві стосунки у відповідності з віком; формування міцних гігієнічних навичок та високоморальну поведінку) здійснюють 37% батьків;

12. господарсько-економічну підготовку (ознайомлення дітей з чоловічими та жіночими обов'язками в сім'ї, ознайомлення з особливостями розподілу сімейного бюджету, привчання дітей з малечку виконувати свої домашні обов'язки) здійснюють 42% опитаних батьків.

Висновки. Результати безпосереднього вивчення сучасного стану роботи з підготовки учнів, які потребують корекції розумового розвитку, до сімейного життя свідчать, що у допоміжній школі резерви продуктивного вирішення корекційно-виховних завдань використовуються неповною мірою. Нами виявлено, що в навчально-виховному процесі цей напрям педагогічно-психологічної роботи не завжди відповідає віковим інтересам дітей та підлітків, характеризується недостатністю відповідних методичних матеріалів, а також застосування конструктивних методів і прийомів. Аналіз навчальних програм, виховних заходів та планів роботи практичних психологів та соціальних педагогів допоміжної школи показав, що в процесі сімейного виховання розумово відсталих учнів недостатньо широко освітлюються такі аспекти, як загальносоціальний, етичний, психологічний, правовий, фізіолого-гігієнічний, педагогічний, естетичний і господарсько-економічний.

Отже, проблема виховання розумово відсталого підлітка як майбутнього сім'янина сьогодні є досить актуальною та потребує своєчасного вирішення. Тому гострою стає потреба створення цілісної системи сімейного виховання та підготовки підлітків та молоді з вадами розумового розвитку до сімейного життя, яка повинна будуватися на основі комплексної взаємодії батьків і фахівців спеціальних освітніх установ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мاستюкова Е. М. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии / Е.М. Мاستюкова. – Москва: ВЛАДОС, 2004.

2. Миронова С. П. Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: навчальний посібник /

С.П.Миронова. - Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет: редакційно-видавничий відділ, 2008. – С.159-166.

3. Основи здоров'я: програма для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для

розумово відсталих дітей / [укладач: І.Вдовиченко, старший науковий співробітник лабораторії олігофренопедагогіки, Інституту спеціальної педагогіки]. – Київ, 2009. – 49 с.

4. Про затвердження Державної програми "Репродуктивне здоров'я нації" на період до 2015 року: постанова Верховної Ради України від 27 грудня 2006 р. № 1849 // Офіційний вісник України від 19.01.2007, 2007 р., № 1, стор. 129, стаття 35, код акту 38343/2007

REFERENCES

1. Mastuykova, Ye. M. (2004). *Semeynoye vospitaniye detey s otkloneniyami v razvitii [Family education of children with abnormalities]*. Moscow: VLADOS [in Russian].

2. Myronova, S. P. (2008). *Olihofrenopedagogika. Kompaktnyi navchalnyi kurs [Oligophrenopedagogy. Compact course]*. (pp. 159-166). Kamianets-Podilskiy: Kamianets-Podilskiy derzhavnyi universytet: redaktsiino-vydavnychiy viddil [in Ukrainian].

3. Vdovychenko, I. (Eds.). (2009). *Osnovy zdorovia: prohrama dlia 5-10 klasiv spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv dlia rozumovo vidstalykh ditei [Health Bases: program for 5-10 forms of special secondary schools for mentally retarded children]*. Kyiv [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy "Reproduktyvne zdorovia natsii" na period do 2015 roku: postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny vid 27 hrudnya 2006 r. № 1849 [On Approval of the State Program "Repro-

REFERENCES

1. Mastuykova, Ye. M. (2004). *Semeynoye vospitaniye detey s otkloneniyami v razvitii [Family education of children with abnormalities]*. Moscow: VLADOS [in Russian].

2. Myronova, S. P. (2008). *Olihofrenopedagogika. Kompaktnyi navchalnyi kurs [Oligophrenopedagogy. Compact course]*. (pp. 159-166). Kamianets-Podilskiy: Kamianets-Podilskiy derzhavnyi universytet: redaktsiino-vydavnychiy viddil [in Ukrainian].

3. Vdovychenko, I. (Eds.). (2009). *Osnovy zdorovia: prohrama dlia 5-10 klasiv spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv dlia rozumovo vidstalykh ditei [Health Bases: program for 5-10 forms of special secondary schools for mentally retarded children]*. Kyiv [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi prohramy "Reproduktyvne zdorovia natsii" na period do 2015 roku: postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny vid 27 hrudnya 2006 r. № 1849 [On Approval of the State Program

5. Соціально-побутове орієнтування: програма для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей / [укладачі кандидати педагогічних наук: Н.Гіренко, Г.Мерсіянова]. – Київ, 2009. – 41 с.

6. Шаумаров Г.Б. Социально-психологические проблемы молодой семьи выпускников специальной школы для детей с задержкой психического развития / Г. Шаумаров: Автореф. док. псих. наук. – М., 1990. – 25 с.

ductive Health of the Nation" for the period up to 2015: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine of December, 27, 2006 № 1849]. (2007). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official Herald of Ukraine*, 1, 129, Article 35, Statute Code 38343/2007 [in Ukrainian].

5. Hirenko, N. & Mersiianova, H. (2009). *Sotsialno-pobutove oriientuvannia: prohrama dlia 5-10 klasiv spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv dlia rozumovo vidstalykh ditei [Welfare orientation: program for 5-10 forms of special secondary schools for mentally retarded children]*. Kyiv [in Ukrainian].

6. Shaumarov, G. B. (1990). *Sotsialno-psikhologicheskiye problemy molodoy semyi vypusknikov spetsialnoy shkoly dlya detey s zaderzhkoy psikhicheskogo razvitiya [Social and psychological problems of families of graduates of special schools for children with mental retardation]*. *Extended abstract of doctor's thesis*. Moscow [in Russian].

"Reproductive Health of the Nation" for the period up to 2015: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine of December, 27, 2006 № 1849]. (2007). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official Herald of Ukraine*, 1, 129, Article 35, Statute Code 38343/2007 [in Ukrainian].

5. Hirenko, N. & Mersiianova, H. (2009). *Sotsialno-pobutove oriientuvannia: prohrama dlia 5-10 klasiv spetsialnykh zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv dlia rozumovo vidstalykh ditei [Welfare orientation: program for 5-10 forms of special secondary schools for mentally retarded children]*. Kyiv [in Ukrainian].

6. Shaumarov, G. B. (1990). *Sotsialno-psikhologicheskiye problemy molodoy semyi vypusknikov spetsialnoy shkoly dlya detey s zaderzhkoy psikhicheskogo razvitiya [Social and psychological problems of families of graduates of special schools for children with mental retardation]*. *Extended abstract of doctor's thesis*. Moscow [in Russian].

А. С. Иваненко

СОСТОЯНИЕ РАБОТЫ ПО ПОДГОТОВКЕ УМСТВЕННО ОТСТАЛЫХ УЧАЩИХСЯ К БУДУЩЕЙ СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ В ПРАКТИКЕ ВСПОМОГАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ И В СЕМЬЕ

В статье проведен анализ результатов исследования, посвященного изучению состояния работы по подготовке умственно отсталых учащихся к будущей семейной жизни в практике вспомогательной школы и в семье.

Проанализирована работа практических психологов, учителей и воспитателей вспомогательных школ, а также родителей умственно отсталых детей по подготовке будущих семьянинов. Осуществлен анализ учебных программ, воспитательных мероприятий, основных видов работы психологической службы вспомогательных школ, направленных на подготовку умственно отсталых мальчиков и девочек к взрослой жизни, где основным элементом является создание собственной семьи.

Ключевые слова: учащиеся с нарушениями умственного развития, вспомогательная школа, подготовка к будущей семейной жизни.

A. S. Ivanenko

STATUS OF WORK ON PREPARATION OF MENTALLY RETARDED STUDENTS FOR FUTURE FAMILY LIFE IN SPECIAL SCHOOL PRACTICE AND IN FAMILY

The article analyzes the results of the study of the status of work on the preparation of the mentally retarded students for future family life in the practice of special school and in a family. We have analyzed the work done by practical psychologists, teachers and educators of special schools, as well as parents of mentally retarded children on the preparation of future family men. The article presents the analysis of training programs, educational activities, and the main types of psychological service activities at the schools aimed at preparing mentally retarded boys and girls to adulthood, where the main element is the creation of their own family. The results of the direct study of the current state of work on the preparation of students in need for correction of mental development for family life show that a special school's reserves of variable solutions to correctional and educational problems are not used to the fullest. We have found out that in training and educational process this direction of pedagogical and psychological work does not always correspond to the age-specific interests of children and adolescents; it is characterized by the lack of appropriate teaching materials, as well as the use of methods and techniques. The analysis of syllabus, educational activities and work plans of practical psychologists and social teachers at a special school has shown that in the process of family education of mentally retarded pupils such aspects as the overall social, ethical, psychological, legal, physiological and hygienic, educational, aesthetic and economic are not widely covered.

Keywords: students with intellectual disabilities, special school, preparation for future family life.

Подано до редакції 30.05.14